

УДК 338.2:314.743

DOI: 10.30857/2413-0117.2020.6.4

Ольга П. Мульська

*Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього
Національної академії наук України», Львів, Україна*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

У цій публікації досліджено зміни основних чинників соціально-економічного розвитку України, пов'язаних з переходом до інноваційно орієнтованої економіки, найбільш вагомими з яких визначено наявність та розвиток людських ресурсів, які Україна стрімко втрачає в умовах інтенсифікації зовнішньої міграції населення. Метою статті є формування системи інструментів інституціонального забезпечення державної політики управління міграційними процесами в Україні. Теоретичною та науково-методичною основою дослідження стали теорії міграціології, інституціональної і соціальної економіки. Використані методи узагальнення і синтезу дозволили сформулювати основні висновки і пропозиції дослідження. У результаті дослідження запропоновано систему інструментів забезпечення державної політики управління міграційними процесами в Україні, зокрема необхідність розроблення та реалізації концепції розвитку інфраструктури ринку міграційних послуг, програм стимулювання рееміграції освітніх і трудових мігрантів та забезпечення конвергенції законодавства України з основними країнами-реципієнтами через укладання міжнародних договорів пенсійного забезпечення мігрантів, поглиблення співпраці профспілок із об'єднаннями мігрантів у країнах-реципієнтах і профспілками працівників-громадян країн ЄС з метою напрацювання механізму забезпечення соціального захисту трудових мігрантів. Запропоновано ефективний механізм реалізації заходів інституційного забезпечення через створення інформаційно-ресурсних центрів у підпорядкуванні відділень державної міграційної служби України, забезпечення реалізації грантових програм міжнародних організацій і фондів на створення структур при відділеннях прикордонних служб, розвиток фінансових структур (фондів, спілок чи інвестиційних банків) задля ефективного реалізації грошових трансфертів мігрантів у реальний сектор економіки, створення альянсів між міжнародними корпораціями та закладами вищої освіти.

Ключові слова: міграційні процеси; інституціоналізм; інструменти; конвергенція; міграційні трансферти; Україна.

Ольга П. Мульская

*Государственное учреждение «Институт региональных исследований имени
М.И. Долишнего Национальной академии наук Украины», Львов, Украина*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ОБЕСПЕЧЕННЯ ГОСУДАРСТВЕННОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

В этой публикации исследованы изменения основных факторов социально-экономического развития Украины, связанные с переходом к инновационно ориентированной экономике, наиболее важными из которых определены наличие и развитие человеческих ресурсов, которые Украина стремительно теряет в условиях интенсификации внешней миграции населения. Целью статьи является формирование системы инструментов институционального обеспечения государственной политики управления миграционными процессами в Украине. Теоретической и научно-методической основой исследования стали теории миграциологии, институциональной и социальной экономики. Используемые методы обобщения и синтеза позволили сформулировать основные выводы и предложения исследования. В результате исследования предложена система инструментов обеспечения

государственной политики управления миграционными процессами в Украине, в частности необходимость разработки и реализации концепции развития инфраструктуры рынка миграционных услуг, программ стимулирования реэмиграции образовательных и трудовых мигрантов и обеспечения конвергенции законодательства Украины с основными странами-реципиентами благодаря заключению международных договоров пенсионного обеспечения мигрантов, углубление сотрудничества профсоюзов с объединениями мигрантов в странах-реципиентах и профсоюзами работников-граждан стран ЕС с целью отработки механизма обеспечения социальной защиты трудовых мигрантов. Предложен эффективный механизм реализации мероприятий институционального обеспечения путём создания информационно-ресурсных центров в подчинении отделений государственной миграционной службы Украины, обеспечение реализации грантовых программ международных организаций и фондов на создание структур при отделениях пограничных служб, развитие финансовых структур (фондов, союзов или инвестиционных банков) для эффективной реализации денежных трансфертов мигрантов в реальный сектор экономики, создание альянсов между международными корпорациями и учреждениями высшего образования.

Ключевые слова: миграционные процессы; институционализм; инструменты; конвергенция; миграционные трансферты; Украина.

Olha P. Mulcka

Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine

INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE GOVERNMENT

MIGRATION MANAGEMENT POLICY IN UKRAINE

This paper discusses the changes in the key factors of socioeconomic development in Ukraine related to the transition to an innovation-driven economy, the most important of which are the availability and development of human resources that Ukraine is rapidly losing in the context of intensified external migration flows. The purpose of the article is to shape an institutional support framework to facilitate government migration management policy in Ukraine. The theoretical and methodological background of the research relies on scientific advances in migration, institutional and social economics theories. The methods of generalization and synthesis used in the study allowed to formulate research findings and develop proposals. The study presents a toolkit to ensure robust government migration management policy realization in Ukraine that in the first place envisages the need to develop and implement the concept of migration services infrastructure development, programs to encourage re-emigration of student and labor migrants and attain convergence of Ukrainian legislation with legislation of major recipient countries through international social security agreements enabling migrant pension applications, deepening of the cooperation between trade unions and migrant associations in recipient countries as well as with trade unions of EU citizens to develop a mechanism to ensure social protection of migrant workers. This study suggests an effective management mechanism to provide institutional support through launching of information and resource centres under the auspices of the State Migration Service of Ukraine, ensuring successful implementation of grant programs of international organizations and funds to create structures at border service offices, further development of financial institutions (funds, unions or investment banks) to foster effective migration remittance transfers to the real sector of the economy, creating strategic alliances between international corporations and institutions of higher education.

Keywords: migration processes; institutionalism; tools; convergence; migration transfers; Ukraine.

Постановка проблеми. Міграція є однією з визначальних рис XXI століття. Існує багато підходів, що пояснюють феномен міжнародної міграції, її причини, наслідки та фактори впливу, серед яких системний підхід – найбільш поширений. З одного боку, він інтерпретує міжнародну міграцію як результат окремих рішень, що випливають з деяких структурних факторів, а з іншого – аналізує міжнародну міграцію населення в контексті міжнародних потоків товарів і капіталу, а також глобальних соціально-економічних, культурних та політичних чинників. У результаті виникає складна система взаємозв'язків між різними елементами, що впливають на процес міграції і пояснюють вектори та динаміку міграційних потоків. Міграційні процеси між країнами-донорами та країнами-реципієнтами обумовлені факторами в рамках певного загального простору, які вимагають інституційного регулювання.

За оцінками експертів за кордоном працює від 4,5 до 10 млн українських громадян; за даними Міністерства соціальної політики України в інших країнах перебуває 3,2 млн постійних трудових мігрантів з України, а у період сезонних робіт – майже 9 млн осіб [1]. При цьому рівень інтенсивності трудової міграції щороку зростає, а після запровадження безвізового режиму і відкриття окремими державами-членами ЄС внутрішніх ринків для іноземних працівників з'явилися широкі можливості у сфері зайнятості для українців.

Критичною прогалиною функціонування інфраструктури у сфері регулювання зовнішньої міграції є відсутність програмно-технічних засобів у регіональних відділеннях Державної міграційної служби України (ДМС) і регіональних управлінь Прикордонної служби України, а також головних управлінь державної служби статистики у регіонах, органів влади на місцевому рівні, що формують систему якісної, доступної і прозорої інформації і даних для аналітичної міграціології й інформаційно-аналітичного базису для регулювання міграційних процесів, а також уніфікованого інформаційно-комунікаційного забезпечення інфраструктури, на які покладено функції моніторингу, оцінки, аналізу та контролю за міграційними потоками.

Відсутні будь-які програми розвитку інфраструктури ринку міграційних послуг і регулювання міграційних трансфертів (грошових переказів мігрантів). Несформованість інфраструктури у сфері міграції, особливо у прикордонних територіях, призводить до надання неякісних і повільних адміністративних послуг відносно міграційних запитів населення і прикордонного контролю. Інфраструктура сфери міграції України як країни-донора робочої сили повинна відповідати світовим стандартам-запитам моніторингу та отримання об'єктивної інформації про стан міграційних потоків у країні та регіональному розрізі.

Аналіз останніх публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковому дискурсі проблема міграції населення не є новою. Численні дослідження проведені з метою аналізу обсягів і швидкості зовнішньої міграції населення в європейських країнах, включаючи Східну Європу [2; 3; 4; 5], а також виявлення факторів і наслідків зовнішньої міграції населення на мікро-, мезо- та макрорівнях [6; 7; 8; 9]. Плеяда наукових досліджень стосуються розробки підходів до оцінювання міграційної активності населення та її впливу на соціально-економічний розвиток країни [10; 11; 12], а також аналізування каузальних зв'язків з економічним зростанням регіонів країн [13; 14; 15]. Обґрунтуванню позитивного та негативного впливів зовнішньої міграції на соціальний та економічний розвиток у різних часових лагах присвячені наукові публікації N. Gheitarani [16], A. Rogers [17], B. Саріогло [18]. Не менш вагоме значення для наукової спільноти мають наукові праці О. Малиновської [4; 19] і У. Садової [12; 15].

Численні дослідження у сфері міграціології стосуються впливу міграції населення на медико-демографічний стан, рівень життя населення, ринок праці [12; 20]. Однак, відсутні

напрацювання щодо формування системи організаційно-економічних, фінансових, інституціональних інструментів забезпечення державної політики регулювання зовнішньої міграції населення, реалізація яких мінімізувала негативні наслідки зовнішньої міграції, особливо трудової і освітньої, і сприяли б інноваційно орієнтованому розвитку національної економіки.

Метою статті є формування системи інструментів інституціонального забезпечення державної політики управління міграційними процесами в Україні.

Результати дослідження. Міграція стала перманентною рисою економічного розвитку України та має значний вплив на формування суспільства, його соціально-культурну та ціннісну складову. Контрольована міграція може сприяти сталому економічному зростанню, поширенню інновацій і соціальному динамізму. Такі політичні імперативи, як високий рівень мобільності, захист прав і свобод людини, забезпечення економічної безпеки та заповнення інституційних прогалів у формуванні ефективної міграційної політики повинні стати основними пріоритетами політики регулювання зовнішньої міграції населення. Україна повинна вирішити ключове завдання щодо створення інституціональної системи, яка керує та нормалізує міграцію на довгострокову перспективу і яка повністю заснована на європейських цінностях та міжнародному праві.

Державним органом виконавчої влади, на якого покладено повноваження щодо реалізації міграційної політики, є Державна міграційна служба України, а на регіональному рівні – її територіальні підрозділи. Однак, основними функціями ДМС України є надання послуг іноземцям, особам без громадянства, дотримання норм законодавства щодо нелегальної імміграції. Регіональні ДМС не мають достатньо закріплених повноважень щодо формування і реалізації регіональної міграційної політики, впливу на освітню і трудову міграцію, міграцію молоді чи нерегульованих міграційних потоків прикордонних територій. На регіональному рівні відсутні будь-які програми з міграції. Не набули достатнього поширення положення Концепції державної міграційної політики [21], Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р. [22], Плану заходів на 2018–2021 рр. щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [23]. Жодний нормативно-правовий документ щодо регулювання зовнішньої міграції населення, у т.ч. закони України «Про імміграцію» [24], «Про зовнішню трудову міграцію» [25], угоди про співпрацю між Україною та окремими країнами ЄС (наприклад, Угода між Україною і Польщею про економічне співробітництво (15.03.2006 р.) [26], співробітництво в галузі культури, науки і освіти (20.05.1997 р.) [27], правила місцевого прикордонного руху (25.02.2009 р.) [28]), не містять інструкцій чи механізмів регулювання міграційних потоків на регіональному рівні, зокрема інтенсивного міграційного руху на прикордонних територіях.

Ключовим інструментом формування інституціональної системи державної політики регулювання міграційних потоків в Україні є розробка та реалізація концепції розвитку інфраструктури ринку міграційних послуг. Оскільки в Україні ринок міграційних послуг тільки починає формуватися, тому основними векторами його прогресу повинні стати:

- створення інформаційно-ресурсних центрів у підпорядкуванні регіональних відділень ДМС України задля надання послуг із консультування і юридичного супроводу у сфері трудової та освітньої міграції. Такі центри можуть створюватися із залученням коштів міжнародних організацій;

- забезпечення реалізації грантових програм міжнародних організацій і фондів на створення структур при регіональних відділеннях ДМС України і прикордонних служб, а також посольств України, основною функцією яких буде контроль за дотриманням прав і свобод мігрантів;

- розвиток фінансових структур (наприклад, фондів, спілок чи інвестиційних банків) задля ефективної реалізації грошових трансфертів мігрантів у реальний сектор економіки.

Створення фінансових структур вимагає розробки цільових банківських програм фінансово-інвестиційної підтримки підприємницьких ініціатив трудових мігрантів, а також залучення фінансових установ до оцінки ефективності цільового спрямування трансфертів трудових мігрантів в окремі соціально-економічні сфери (наприклад, медичне страхування, іпотека, проекти місцевих громад).

Варто наголосити, що розвиток засобів інформаційно-комунікаційної інфраструктури прикордонних служб, зокрема у частині збору, реєстрації, обробки, зберігання і візуалізації структурованої інформаційної бази щодо зовнішньої міграції населення може виступити проміжним засобом забезпечення високого рівня стійкості інституційної системи регулювання зовнішньої міграції населення. Реалізація цього заходу сприятиме проведенню моніторингу структурно-динамічних параметрів зовнішньої міграції, у т.ч. можливості прогнозуванні міграційних потоків у реальному часі.

Формування інституціональної системи забезпечення державної політики регулювання міграції населення вимагає розробки та імплементації програм стимулювання рееміграції освітніх і трудових мігрантів. Оскільки на національному рівні є лімітована кількість програм трудової рееміграції і повністю відсутні програми та стратегії освітньої рееміграції. Відтак, варто здійснити перегляд діючих положень і внести доповнення до міждержавних договорів у сферах освіти, підготовки кадрів, зайнятості та міграції щодо надання гарантій збереження робочого місця чи місця навчання, а також надання допомоги у пошуку гідного місця праці. Примітно, що підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти та науки може сприяти стримуванню освітньої міграції та міграції молодих науковців. Найбільш ефективними механізмами забезпечення високих конкурентних переваг у сфері освіти та науки можуть стати:

- а) узгодження освітніх програм і наукових досліджень із потребами суб'єктів бізнесу;
- б) фінансова й організаційно-економічна підтримка формування наукових кластерів за участі міжнародних партнерів, особливо із залучення освітніх реемігрантів;
- в) розвиток моделей дистанційної та дуальної освіти;
- г) підтримка проектів зі створення українських закладів освіти за кордоном.

Створення транскордонних освітніх кластерів на базі освітньо-наукового потенціалу прикордонних територій зі залученням українських студентів, які навчаються за кордоном сприятиме формуванню позитивного іміджу освітньо-наукової сфери України та залученню іноземних інвестицій у сферу наукових розробок.

Трудовій рееміграції населення може сприяти формування та популяризація «Інвестиційної карти країни», зокрема виділення потенційно привабливих сфер малого підприємництва у всіх регіонах України, а також інвестиційних об'єктів для залучення грошових трансфертів мігрантів. Сприятливі можливості для створення і розвитку малого бізнесу є також і ефективним механізмом стримування трудової міграції.

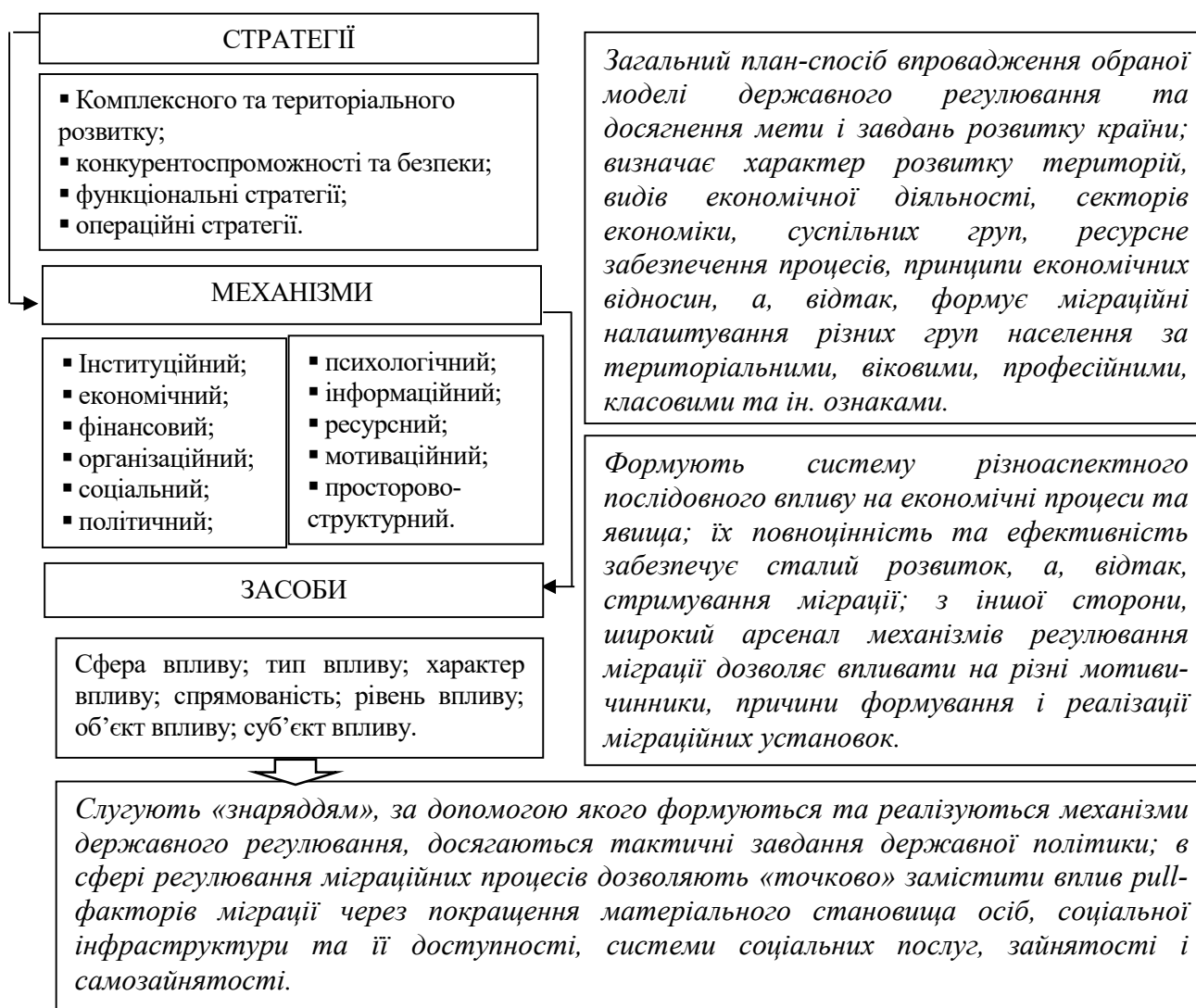
Обрання відповідних елементів та формування співвідношень між ними, власне, формує структуру інструментарію державного регулювання та державної політики. При цьому як склад застосовуваних державою засобів, так і їх структура безпосереднім або ж опосередкованим чином позначаються на інтенсивності та перебігу міграційних процесів (і зовнішніх, і внутрішніх). Відповідні концептуальні зв'язки показано на рис. 1.

Удосконалення системи інституціонального забезпечення державної політики регулювання зовнішньої міграції вимагає розвитку автоматизованої інформаційної бази (на основі Cloud технологій) на національному ринку праці для ідентифікації іммігрантів і працівників, які звільнилися з метою трудової міграції.

Варто наголосити і про важливість забезпечення конвергенції законодавства України з основними країнами-реципієнтами через укладання міжнародних договорів пенсійного забезпечення мігрантів; поглиблення співпраці регіональних профспілок із об'єднаннями мігрантів у країнах-реципієнтах і профспілками працівників-громадян країн ЄС з метою напрацювання механізму забезпечення соціального захисту трудових мігрантів з України.

Інструментарій державного регулювання

Зміст та вплив елементів інструментарію на міграційну активність:



Джерело: авторська розробка.

Рис. 1. Архітектура державного регулювання міграційних процесів

Серед ключових векторів розвитку інституціональної системи регулювання міграційних процесів в Україні можна виділити:

- створення регіональних альянсів між міжнародними корпораціями та закладами вищої освіти з метою регулювання обсягів академічного обміну та освітньої міграції;
- створення спеціального підрозділу в регіональних відділеннях державної служби зайнятості України, основною функцією якого буде пошук вакансій для мігрантів у країнах-

реципієнтах, а також консультування потенційних мігрантів щодо можливостей отримання робочого місця за кордоном, організація відповідного документального супроводу.

Все більшої актуальності набуває питання створення спеціального центрального органу влади (згідно досвіду держав з високою ефективністю міграційної політики – міністерства зовнішніх міграційних зв'язків), основне завдання якого передбачатиме формування та реалізацію державної політики у сфері міграції, а також виконання функцій щодо розширення легальних каналів працевлаштування українців на території країн-реципієнтів, забезпечення гарантій прав українських трудових мігрантів, укладання міждержавних угод щодо соціального захисту та пенсійного забезпечення працівників-мігрантів.

Низька реалізація можливостей і потенціалу державної міграційної служби України у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки виступає значною прогалиною інституціонального забезпечення сфери міграції. Цифровізація економіки, широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, поширення інновацій вимагають модернізації системи підходів до надання послуг потенційним мігрантам, освітнім і трудовим мігрантам, особам з позитивними міграційними аспіраціями. Підвищення ефективності діяльності ДМС України можна забезпечити за рахунок налагодженої співпраці регіональних відділень ДМС України із науковими установами задля розробки заходів щодо обліку зовнішньої трудової міграції та міграційного потенціалу країни; активізації діяльності регіональних відділень ДМС України із закладами вищої освіти з метою покращення системи обліку освітньої та академічної міграції; проведення моніторингу змін міграційних аспірацій молоді; надання комерційних послуг регіональними відділеннями ДМС України зі формування запитів для участі у міжнародних і національних конкурсах на розвиток власного бізнесу мігрантів.

Висновки. Регулювання зовнішньої міграції вимагає врахування основних прав і свобод людини, а також гендерних аспектів. Ключовими інструментами інституціонального забезпечення державної політики регулювання міграції в Україні є удосконалення системи обліку й аналізу структурно-динамічних характеристик зовнішньої міграції населення; проведення системного моніторингу зовнішньої міграції населення з метою визначення необхідності стимулювання або стримування формування окремих міграційних векторів задля забезпечення розвитку регіональної економіки та соціальної сфери; збереження й ефективне використання людського потенціалу, забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки країни; формування системи стимулів рееміграції і реінтеграції, навчання та економічної активності мігрантів; забезпечення інституціонального, соціально-економічного та правового захисту трудових та освітніх реемігрантів.

References

Література

1. Ministry of Social Policy (2018). Postiyno za kordonom Pratsyuyut ponad 3,2 mln. Ukrayintsiv [More than 3.2 million Ukrainians work abroad permanently]. Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/515547.html>
2. Bauernschuster, S., Falck, O., Heblich, S., Suedekum, J., & Lameli, A. (2010). Why are educated and risk-loving persons more mobile across regions? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 98: 56–69. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2013.12.011>.

1. Постійно за кордоном працюють понад 3,2 млн. українців. *Міністерство соціальної політики*. 2018. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/515547.html>.
2. Bauernschuster S., Falck O., Heblich S., Suedekum J., Lameli A. Why are educated and risk-loving persons more mobile across regions? *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2010. Vol. 98. P. 56–69. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2013.12.011>.

3. Danzer, A., & Dietz, B. (2014). Labour migration from Eastern Europe and the EU's quest for talents. *Journal of Common Market Studies*, 52(2): 183–199. <https://doi.org/10.1111/jcms.12087>.
4. Gheitarani, N., El-Sayed, S., Cloutier, S., Budruk, M., Gibbons, L., & Khanian, M. (2020). Investigating the Mechanism of Place and Community Impact on Quality of Life of Rural-Urban Migrants. *International Journal of Community Well-Being*, 3: 21–38. <https://doi.org/10.1007/s42413-019-00052-8>.
5. Hear, N. V., Bakewell, O., & Long, K. (2017). Push-pull plus: reconsidering the drivers of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1): 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384135>.
6. Katsarski, N. (2019). Factors determining migration of the population. *International Journal of Knowledge Management*, 30(6): 1729–1733.
7. Kravtsiv, V. S. (ed.) (2013). Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку [The Carpathian region: problems and prospects of development]: in 8 vols. Tom 2. Sotsialno-demografichniy potentsial [Volume 2. Socio-demographic potential]. Lviv: NAS of Ukraine. Institute of Regional Research. Retrieved from: <http://ird.gov.ua/irdp/p20130002.pdf> [in Ukrainian].
8. Levytska, O., Mulska, O., Ivaniuk, U., Kunytska-Iliash, M., Vasylytsiv, T., & Lupak, R. (2020). Modelling the Conditions Affecting Population Migration Activity in the Eastern European Region: The Case of Ukraine. *TEM Journal*, 9(2): 507–514. <https://doi:10.18421/TEM92-12>.
9. Lykholat, S., Mulska, O., Rozhko, N. (2020). Labour Market of Ukraine in the Conditions of Intensification of Migration Population Processes. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 7(1): 25–34. <https://doi.org/10.23939/eem2020.01.025>.
10. Okólski, M. (2007). Europe in movement: migration from/to Central and Eastern Europe (No. 22/80). CMR Working Papers. University of Warsaw, Centre of Migration Research, Warsaw.
3. Danzer A., Dietz B. Labour migration from Eastern Europe and the EU's quest for talents. *Journal of Common Market Studies*. 2014. Vol. 52 (2). P. 183–199. <https://doi.org/10.1111/jcms.12087>.
4. Gheitarani N., El-Sayed S., Cloutier S., Budruk M., Gibbons L., Khanian M. Investigating the Mechanism of Place and Community Impact on Quality of Life of Rural-Urban Migrants. *International Journal of Community Well-Being*. 2020. Vol. 3. P. 21–38. <https://doi.org/10.1007/s42413-019-00052-8>.
5. Hear N. V., Bakewell O., Long K. Push-pull plus: reconsidering the drivers of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2017. Vol. 44(1)/ P. 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384135>.
6. Katsarski N. Factors determining migration of the population. *International Journal of Knowledge Management*. 2019. Vol. 30(6). P. 1729–1733.
7. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах. НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В. С. Кравців. Львів, 2013. Том 2. Соціально-демографічний потенціал; відп. ред. У. Я. Садова. 2013. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20130002.pdf>.
8. Levytska O., Mulska O., Ivaniuk U., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T., Lupak R. Modelling the Conditions Affecting Population Migration Activity in the Eastern European Region: The Case of Ukraine. *TEM Journal*. 2020. Vol. 9(2). P. 507–514. <https://doi:10.18421/TEM92-12>.
9. Lykholat S., Mulska O., Rozhko N. Labour Market of Ukraine in the Conditions of Intensification of Migration Population Processes. *Economics, Entrepreneurship, Management*. 2020. Vol. 7, № 1. P. 25–34. <https://doi.org/10.23939/eem2020.01.025>.
10. Okólski M. Europe in movement: migration from/to Central and Eastern Europe (No. 22/80). CMR Working Papers. University of Warsaw, Centre of Migration

- Retrieved from: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/140806/1/573870977.pdf>.
11. Rogers, A. (2008). Demographic modeling of the geography of migration and population: A multiregional perspective. *Geographical Analysis*, 40(3): 276–296. <https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.2008.00726.x>.
12. Sadova, U. Ya. (ed.) (2011). *Региональна міграційна політика та механізми її реалізації* [Regional migration policy and mechanisms for its implementation]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Retrieved from: <http://ird.gov.ua/irdp/p20110802f.pdf> [in Ukrainian].
13. Vollmer, B., & Malynovska, O. (2016). Ukrainian Migration Research Before and Since 1991. Ukrainian Migration to the European Union. Cham: Springer (pp. 22–32). https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_2.
14. Zimmermann, K. F. (1996). European Migration: Push and Pull. *International Regional Science Review*, 19(1–2): 95–128. <https://doi.org/10.1177/016001769601900211>.
15. Libanova, E. M. (2019). Pro osnovni polozhennya Natsionalnoyi dopovidi "Ukrayinske suspilstvo: mihratsiynyy vymir" (stenohrama naukovoyi dopovidi na zasidanni Prezydiy NAN Ukrayiny 19 hrudnya 2018 r.) [On the main provisions of the National Report "Ukrainian Society: Migration Dimension" (scientific report at the meeting of the Presidium of NAS of Ukraine on December 19, 2018)]. *Visnyk NAN Ukrayiny – Bulletin of NAS of Ukraine*, 2: 36–43 [in Ukrainian].
16. Heyets, V. M. (2016). *Ekonomika Ukrayiny: klyuchovi problemy i perspektyvy* [Economy of Ukraine: key problems and prospects]. *Ekonomika i prohnozuvannya – Economy and Forecasting*, 1: 7–22 [in Ukrainian].
17. Malynovska, O. (2010). *Mihratsiyna polityka Ukrayiny: stan i perspektyvy rozvytku: Analit. dopovid* [Migration policy of Ukraine: state and prospects of development: Anal. report]. Kyiv, NISD, 2010. Retrieved from: www.niss.gov.ua/content/articles/files/malynovska-79a87.pdf [in Ukrainian].
18. Sadova, U. (ed.). (2019). *Mihratsiya v umovakh transformatsiyi rehionalnykh rynkiv pratsi Ukrayiny*: Research, 2007. Warsaw. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/140806/1/573870977.pdf>.
11. Rogers A. Demographic modeling of the geography of migration and population: A multiregional perspective. *Geographical Analysis*. 2008. Vol. 40(3). P. 276–296. <https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.2008.00726.x>.
12. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації: монографія. НАН України, Інститут регіональних досліджень; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2011.
13. Vollmer B., Malynovska O. Ukrainian Migration Research Before and Since 1991. Ukrainian Migration to the European Union. 2016. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_2.
14. Zimmermann K. F. European Migration: Push and Pull. *International Regional Science Review*. 1996. Vol. 19(1–2). P. 95–128. <https://doi.org/10.1177/016001769601900211>.
15. Лібанова Е. М. Про основні положення Національної доповіді "Українське суспільство: міграційний вимір" (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 19 грудня 2018 р.). *Вісник НАН України*. 2019. № 2. С. 36–43.
16. Геєць В. М. *Економіка України: ключові проблеми і перспективи. Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7–22.
17. Малиновська О. *Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку: Аналітична доповідь*. 2010. URL: www.niss.gov.ua/content/articles/files/malynovska-79a87.pdf.
18. *Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України:*

- mekhanizmy rehulyuvannya [Migration in terms of transformation of regional labour markets of Ukraine: mechanisms of regulation]. Lviv, M. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
19. Sariohlo, V. H., Ohay, M. Yu. (2019). Otsinka potreb u zamishchenni robochoyi syly v Ukrayini, obumovlenykh yiyi vybuttyam za vikom ta trudovoyu mihratsiyeyu [Assessment of labour replacement needs in Ukraine caused by aging processes and labour migration]. *Statystyka Ukrayiny – Statistics of Ukraine*, 1: 35–43 [in Ukrainian].
20. Levytska, O. O., Mulska, O. P. (2016). Naukovo-metodychne zabezpechennya otsynuyannya seredovyshcha sotsialno-ekonomichnoyi zakhyshchenosti mihratsiyno aktyvnoho naseleння [Scientific and methodological support for assessing the environment of socio-economic security of the migration active population]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 1: 78–88 [in Ukrainian].
21. Pro Kontseptsiuu derzhavnoi mihratsiinoi polityky. Ukaz Prezydenta Ukrainy [On the Concept of State Migration Policy. Decree of the President of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011> [in Ukrainian].
22. Pro skhvalennia stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 r. Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy [On approval of the strategy of the state migration policy of Ukraine for the period up to 2025 Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
23. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2018–2021 rr. shchodo realizatsii Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 roku. Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy [On approval of the action plan for 2018–2021 implementation of the Strategy of the State Migration Policy of Ukraine for the period up to 2025. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80> [in Ukrainian].
24. Pro immihratsiiu. Zakon Ukrainy [On immigration. Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text> [in Ukrainian].
- механізми регулювання. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019.
19. Саріогло В. Г., Огай М. Ю. Оцінка потреб у заміщенні робочої сили в Україні, обумовлених її вибуттям за віком та трудовою міграцією. *Статистика України*. 2019. № 1. С. 35–43.
20. Левицька О. О., Мульська О. П. Науково-методичне забезпечення оцінювання середовища соціально-економічної захищеності міграційно активного населення. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 78–88.
21. Про Концепцію державної міграційної політики. Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>.
22. Про схвалення стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р. Розпорядження Кабінету міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.
23. Про затвердження плану заходів на 2018–2021 рр. щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text>.
24. Про імміграцію. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>.

25. Pro zovnishniu trudovu mihratsiiu [On external labor migration]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>.
26. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Polshchi pro torhivliu ta ekonomichne spivrobotnytstvo [Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on trade and economic cooperation]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_019#Text [in Ukrainian]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_019#Text.
27. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Polshcha pro spivrobotnytstvo v haluzi kultury, nauky i osvity [Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on cooperation in the field of culture, science and education]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_058#Text [in Ukrainian]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_058#Text.
28. Uhoda mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Respubliky Polshcha pro pravyla mistsevoho prykordonnoho rukhu [Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on the rules of local border traffic]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_138#Text [in Ukrainian]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_138#Text.